humanitas

AUGUSTUS 1960 VIJFTIENDE JAARGANG NO. 4

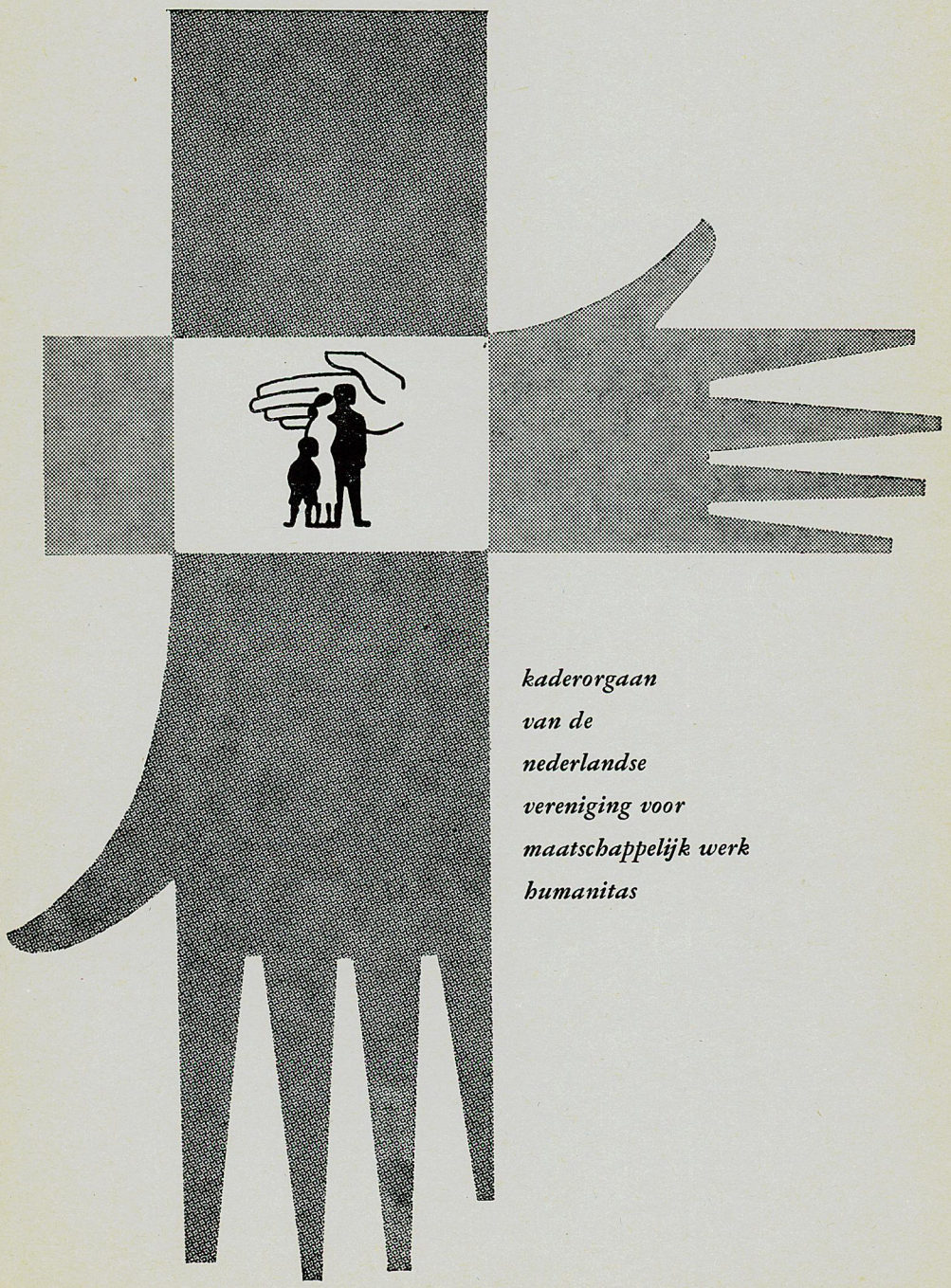

kaderorgaan
van de
nederlandse
vereniging voor
maatschappelijk werk
humanitas

CENTRAAL BUREAU 'HUMANITAS' J. W. BROUWERSSTRAAT 16 AMSTERDAM

REDACTIE:

MEJ. M. DIJKSTRA, *hoofdredactrice*

N. F. A. de Graan: *red. Secties Algemeen maatschappelijk werk en Bejaardenzorg*

P. E. Hutte: *red. Sectie Reclassering*

Mej. L. Hymans: *red. Probleemgebieden*

H. van Schaaik: *Redactiesecretaris*

J. Terlouw: *red. Sectie Gezinsverzorging*

C. Uitenbogaard: *red. Sectie Kinderbescherming*

DAGELIJKS BESTUUR:

Mr. dr. J. in 't Veld, voorzitter

Mr. B. v. d. Waerden, vice-voorzitter

M. Dijkstra, secretaris

Dr. L. I. de Winter, penningmeester

C. M. Swiebel

J. Landman, G. Rietveld

ereleden P. C. Faber en F. H. W. Vliegen

CENTRAAL BUREAU:

J. W. Brouwerstraat 16, Amsterdam

Telefoon: K. 20 - 721044

Mej. M. Dijkstra, directrice

INHOUDSOPGAVE

81 Prof. mr. W. F. C. van Hattum: Straf, vergelding en reclassering

89 P. E. Hutte: In gesprek met onze vrijwillige reclasseringsmedewerker

97 C. Uitenboogaard: Rede bij het 15-jarig bestaan

102 Mevr. A. E. J. Heuvink-Bakker: Hulp en raad in Winschoten

105 Mej. L. Hymans: Maatschappelijk opbouwwerk (boekbespreking)

107 Verschenen boeken

108 Gevarieerde stof

Omslag en lay-out: Frans Bartels

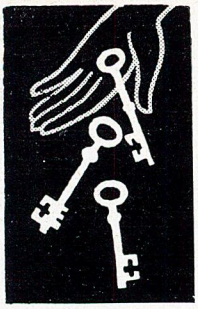

RECLASSERING

straf, vergelding en reclassering

straf als verdiend loon

Straf is vergelding van schuld. In de straf wordt aan de misdadiger zijn 'verdiende loon' gegeven. Dit zijn stellingen welke in confessionele kring vermoedelijk weinig bestrijding zullen vinden. Des te groter is daartegen echter de weerstand geweest in niet-confessionele kringen. En als ik soms lees wat hierover in bepaalde kringen tegenwoordig nog wordt gezegd en geschreven, wil het mij voorkomen, dat het begrip vergelding ook thans nog bij velen in een kwade reuk staat. In de NRC van 4 maart jl. lees ik b.v. in een kritisch commentaar naar aanleiding van de open brief van rabbijn Soetendorp aan de minister van Justitie, dat de redactie niet veel bewondering kan hebben voor het begrip 'vergelding'. In het Haagse Jongeren-parlement verklaarde de liberale fractie (JOVD) zich in oktober 1958 bepaald tegen het vergeldingsprincipe. En in het blad 'Humanitas' van april 1958 schrijft Tolsma in een artikel over het strafprobleem: 'Iedere misdadiger is steeds tegelijk slachtoffer van zijn aanleg, zijn milieu, de maatschappij, enz. En wie zijn wij dat wij anderen durven veroordelen? Maar wij moeten iets doen, **niet uit vergelding;** het aangebrachte leed kan slechts een epifenomeen zijn, geen primair karakter dragen.'
Zelf mag ik misschien gerekend worden tot de kring der humanisten, in ieder geval ben ik overtuigd buiten-kerkelijk, maar desalniettemin stel ik dat straf moet en mag zijn vergelding van schuld. Tot deze overtuiging ben ik slechts geleidelijk en moeizaam gekomen. Mijn academische studiën voltooide ik in de tijd dat de zogenaamde moderne school nog in volle bloei stond, de school waarvan te onzent o.a. Van Hamel Bonger en Simons de bekende representanten waren. Van Hamel die de vergelding als grondslag van het strafrecht nadrukkelijk afwees. Bonger die als overtuigd determinist de vergelding als filosofisch accompagnement van het indeterminisme principieel verwierp. Simons, die o.a. schreef dat zijn conclusie geen andere kon zijn dan dat van schuld, van zedelijke verantwoordelijkheid en van daarop rustende vergelding niet meer mag worden gesproken. In die tijd kon tijdens een vergadering van de Vereniging voor Wijsbegeerte (1921) gezegd worden, dat de vergeldingsidee een verouderd, een vrijwel overwonnen standpunt was. Ik behoef hier niet in den brede uit te weiden over de vraag waarom de vergeldingsgedachte in die jaren zo nadrukkelijk werd verworpen.
Op mij heeft indertijd grote indruk gemaakt het indringende betoog van Leo Polak, dat de mens nu eenmaal nooit en te nimmer anders heeft kunnen handelen dan hij gehandeld heeft, nooit anders kan handelen dan hij handelt en nooit anders zal kunnen handelen dan hij zal blijken te handelen. Dit betoog werd door Polak filoso-

fisch gegrondvest, maar het werd geschraagd door deskundigen uit zeer verschillende gebieden van wetenschap, die reeds tientallen jaren bezig waren de begrippen schuld en verantwoordelijkheid te ondermijnen. Natuurkundigen, statistici, sociologen, psychologen en last but not least psychiaters, criminologen en juristen zijn tientallen jaren intensief bezig geweest de mensheid te overtuigen, dat de mens onmogelijk verantwoordelijk te stellen is voor zijn daden, omdat hij nu eenmaal het onherroepelijk en onveranderlijk bepaald produkt is van aanleg en milieu. In 1899 concludeerde de medicus-letterkundige Aletrino dat 'het individu ontoerekenbaar, totaal ontoerekenbaar' is. In 1900 reeds klaagde De Savornin Lohman in de Tweede Kamer 'men leert ons voortdurend zeggen: ik kan er niets aan doen, het is niet mijn schuld.' In 1923, toen ik nog midden in mijn doctoraal studie was, las ik in het Weekblad van het Recht een beschouwing van mr. de Rouville welke eindigde met de woorden: 'Besluitende, meen ik dus tot de slotsom te mogen komen, dat we geen van allen verantwoordelijk zijn voor onze daden'. Het was geen bemoedigende slotsom, want met Simons voelde ik dat het strafrecht aldus zijn aureool verloor. Immers ik kon mij onmogelijk laten overtuigen door Polak dat strafrecht gegrond op zedelijke schuld en zedelijke verantwoordelijkheid zeer wel te aanvaarden zou zijn, ook al meent men met hem, dat niemand ooit anders heeft kunnen handelen dan hij gehandeld heeft. Zijn opvatting, dat men iemand in vele gevallen zijn daden wél verwijten mag en hem daarvoor wél verantwoordelijk stellen, ook al heeft hij dan niet anders kunnen handelen, omdat verwijten nu eenmaal niet anders betekenen kan dan wijten aan een ongeoorloofde gezindheid, is mij altijd onbegrijpelijk en onaanvaardbaar gebleven. Polak vermeldt als ervaringsfeit dat men den luie wel zijn luiheid verwijt, doch niet den manke dat hij mank is, maar dit ervaringsfeit is voor mij niet voldoende. Als immers vast staat — gelijk Polak beweert — dat de luie niet anders dan lui kán zijn, dan vermag ik niet in te zien waar ik het recht vandaan zou halen hem te verwijten dat hij lui is.

verantwoordelijkheid voor de eigen daad

Zo was ik dan gevangen in die ijzeren tang, waarvan de éne arm mij belette aan te nemen dat iemand ooit anders heeft kunnen handelen dan hij deed, terwijl de andere arm het mij onmogelijk maakte iemand zedelijk verantwoordelijk te stellen voor een daad die hij niet helpen kon. Mij ontviel daardoor de mogelijkheid iemand ooit een verwijt te maken van zijn doen of laten en hem daarvoor verantwoordelijk te stellen. Begrippen als zedelijke schuld, zedelijke verantwoordelijkheid, vergelding van schuld en straf verloren alle betekenis. Het strafrecht was als 'recht' volkomen ontluisterd. Er bleef slechts over te constateren dat op misdrijf een zekere straf pleegt te volgen ter beveiliging van de maatschappij, een straf die dan bezwaarlijk anders kan worden gezien dan als een min of meer blinde reactie, opgelegd door rechters, die ook al weer niet anders kunnen handelen dan zij doen. Dit doet dan denken aan het enigszins wrange grapje over de wijsgeer Zeno. Deze zou nl. tegen een diefachtige slaaf, die zich er op beriep dat hij immers door het noodlot voorbestemd was om te stelen, gezegd hebben: 'Zeker, je was voorbestemd om te stelen, maar je bent ook voorbestemd om door mij gegeseld te worden.'

Bevredigd heeft deze opvatting mij nimmer. Wanneer inderdaad niemand ooit anders heeft kunnen handelen dan hij gehandeld heeft, dan kan ik geen grond vinden iemand ooit een verwijt te maken en nog minder kan ik het rechtvaardig achten hem te straffen. Ik zal mij er echter bij neer moeten leggen — omdat ik immers niet anders kan — dat er rechters zijn die straf opleggen, omdat ook zij niet anders kunnen. Hoeven wij er dan nog over te praten hoe de straf mag zijn, of we speciale of generale preventie of vergelding moeten toepassen? Het schijnt volstrekt niet nodig, want hoe

de straf in elk concreet geval zal uitvallen, stond immers 1000 jaar geleden reeds vast. Toch zullen we erover blijven praten en discussiëren, want . . . we kunnen niet anders! Het komt mij allemaal weinig zinvol voor.

Voor mij is dus de fundamentele vraag: Heeft werkelijk niemand ooit anders kunnen handelen dan hij gehandeld heeft?
Nu is het onweersprekelijk waar, dat het wetenschappelijk onderzoek van de laatste 150 jaar onomstotelijk schijnt aan te tonen, dat men vroeger veel te gemakkelijk heeft aangenomen dat mensen wél anders hadden kunnen handelen dan zij gehandeld hadden. De berechting van notoir krankzinnigen is daarvan een stuitend voorbeeld. Terecht is men daar van psychiatrische zijde tegen opgekomen met het betoog, dat deze ongelukkigen niet verantwoordelijk konden worden gesteld, omdat zij niet anders hadden kunnen handelen. Evenzeer is het waar dat met het voortschrijden van de psychiatrische wetenschap, de kring der personen waarvan men aan moet nemen dat zij niet anders hebben kunnen handelen, zeer is uitgebreid. Zo kan het zijn dat we zelfs in bepaalde gevallen den luie niet langer verwijten mogen dat hij lui is, omdat aanleg, milieu en opvoeding de stumper zo misvormd hebben, dat hij niet anders dan lui kán zijn.
Maar is dat altijd zo? Zijn we bereid aan te nemen dat niemand ooit anders heeft kunnen handelen dan hij deed? De mensheid bewijst dagelijks dat zij daartoe niet bereid is. Zolang niet voldoende overtuigend is aangetoond dat iemand het inderdaad niet helpen kon dat hij misdeed, verwijten we hem zijn misdraging en stellen we hem daarvoor verantwoordelijk en aansprakelijk. Doen we dit terecht? Dat weten we niet. Bewijzen kunnen we het niet. Maar evenmin heeft iemand nog ooit het wetenschappelijk bewijs kunnen leveren van het tegendeel. Daarom aanvaard ik in beginsel dat er voor de mens mogelijkheden bestaan van keuze; niet voor iedere mens en niet op elk willekeurig ogenblik, maar gelukkig wel voor de meesten en dikwijls ook op ogenblikken welke beslissend zijn voor toekomstig gedrag. Ik aanvaard dit omdat naar mijn overtuiging alleen in deze opvatting plaats is voor verantwoordelijkheid, omdat alleen in deze opvatting de mens een zedelijk wezen is op wiens verantwoordelijkheidsgevoel een appel kan worden gedaan.
Alleen op deze grondslag kan ik, naar mijn overtuiging, zinvol spreken over straf en vergelding.

straf is niet vergelding van aan het slachtoffer aangedaan leed

Om dit te kunnen toelichten moet ik dan eerst nog vaststellen dat het woord straf in zeer verschillende zin wordt gebruikt. Men verstaat er onder zowel de opvoedingsmaatregel, als de maatregel toegepast op bepaalde misdadigers om anderen van het plegen van onoorbare daden te weerhouden. Tegenwoordig verstaat de delinquent er zelfs ook onder de maatregel van verpleging welke van overheidswege op hem wordt toegepast! Maar deze maatregelen hebben met vergelding niets te maken en zijn dan ook m.i. geen straffen. Want straf in de zin van het strafrecht is een door de gemeenschap aan een bepaalde persoon opzettelijk toegevoegd leed ter vergelding van het leed dat die persoon door zijn misdraging de gemeenschap heeft aangedaan. Straf is dus bepaaldelijk niet de vergelding van het leed dat een misdadiger zijn slachtoffer heeft aangedaan. De vergelding van dat leed geschiedt op geheel andere wijze dan door strafoplegging. Wanneer iemand een ander beledigt, zal de beledigde genoegdoening kunnen verlangen voor het hem persoonlijk aangedane leed. Hij zal in een civiel proces de veroordeling kunnen vorderen van zijn tegenstander tot betaling van een geldsom 'ter betering van het nadeel in eer en goede naam geleden'. Hij zal bovendien kunnen vorderen dat bij vonnis worde verklaard dat de gepleegde daad lasterlijk of beledigend is en dat dit vonnis op kosten van zijn tegenstander

openbaar zal worden aangeplakt. Aldus wordt het geschonden evenwicht tussen de twee bij het delict betrokken personen hersteld.
Maar bovendien kan de gemeenschap optreden tegen de dader, omdat deze door zijn daad de gemeenschapsorde heeft verstoord en aldus schade heeft toegebracht aan de algemene rechtsorde. De ernst van de daad, gezien van uit het recht dat de gemeenschap heeft op een ongeschonden bewaren van de rechtsorde, bepaalt dan de zwaarte van de straf.
Wanneer iemand een ander ernstig mishandelt, zal de mishandelde in een civiel proces schadevergoeding kunnen vorderen en als de mishandeling ernstig is zal die schadevergoeding vele duizenden guldens kunnen belopen. Daarnaast zal de gemeenschap optreden tegen de dader omdat deze door zijn daad de algemene rechtsorde heeft verstoord en aldus aan de gemeenschap leed heeft aangedaan. Dit geschiedt in het strafproces, waarbij de dader straf wordt opgelegd en waarbij de zwaarte van de straf alweer bepaald wordt door het recht van de gemeenschap op vergelding van de boze daad.
Strafoplegging is dus niet en mag niet zijn een subjectief georiënteerde wraakoefening, waardoor de wraakgevoelens van de gelaedeerde worden bevredigd. Wel heeft de gelaedeerde recht op genoegdoening, op vergelding, wegens het hem aangedane onrecht, maar die genoegdoening mag de grenzen van het werkelijk geleden nadeel niet overschrijden. Wraakgevoelens mogen daarbij niet worden verdisconteerd en bovendien is de toegekende genoegdoening geen straf voor de dader, doch slechts een uitvloeisel van zijn verplichting om toegebracht nadeel te herstellen, voorzover zulks mogelijk is.
Straf is wél het door de gemeenschap of namens de gemeenschap aan de misdadiger, wegens de normschennis, opzettelijk toegevoegde leed. Maar ook hier zal voorop moeten staan dat van een wraakoefening geen sprake mag zijn. Waarom dan toch opzettelijke leedtoevoeging? Het antwoord op deze vraag meen ik te kunnen vinden in de door Polak ontwikkelde objectiveringstheorie. Het lijkt mij juist dat elke normschennis voor de rechtsorde een bepaalde objectieve betreurenswaardigheid bezit. Toch zijn er lieden die normschennis plegen, om daar voordeel uit te putten of omdat zij daar behagen in scheppen of genot in vinden, of enkel maar omdat zij uit a-socialiteit niet bereid zijn rekening te houden met de belangen van anderen. Door hun normschennis bevoordelen zij zich onrechtmatig. Deze onrechtmatigheid kan de gemeenschap niet dulden. Het aan de misdadiger opgekomen voordeel moet gecompenseerd worden. Hem moet een leed worden toegevoegd waardoor het begane onrecht vereffend wordt. Vereffening eist echter gelijkwaardigheid en daarom zal de straf equivalent moeten zijn aan het onrechtmatig genoten voordeel, d.w.z. aan de objectieve betreurenswaardigheid van het delict. Van wraakoefening is aldus geen sprake. De dader wordt slechts ontnomen waar hij geen recht op had. Aldus wordt door de objectief verdiende straf de breuk in de rechtsorde hersteld, wordt de dader zijn normschennis vergolden.

Vraagt men naar de rechtsgrond van die vergelding? Men kan ook vragen naar de rechtsgrond van de regel dat een dief het gestolene aan de bestolene behoort terug te geven. Het is evident. Normschennis mag geen voordeel brengen. Daarom moet het gestolene terug naar de bestolene. Maar daarom ook mag de misdadiger niet in het genot blijven van het ideële voordeel dat hij zich door het plegen van normschennis boven de overige rechtsgenoten heeft verschaft. De normschennis mag hem in geen enkel opzicht baten.

straf moeten evenredig zijn aan de schuld

Nog twee punten wil ik in het kort aanstippen.
De straf als vergelding is in het voorgaande benaderd als vergelding terzake van

gepleegde normschennis. We mogen echter niet vergeten dat ik ook uitging van het standpunt, dat strafoplegging alleen verantwoord is wanneer de dader een verwijt mag worden gemaakt, dus wanneer hij schuld heeft. Schuld nu bestaat alleen wanneer en voorzover de dader anders heeft kunnen handelen dan hij deed. Moet dan ook bewezen worden dat de misdadiger anders had kunnen handelen? Neen, dat behoeft niet. We kunnen het ook nooit bewijzen. Maar in beginsel nemen we aan dat iemand het kwade kán nalaten. Dit nemen we aan van anderen, maar ook van ons zelf. Daarop berust ons zedelijk verantwoordelijkheidsgevoel. Kunnen we deze overtuiging niet verkrijgen dan wordt straffen een onzedelijk bedrijf, immers niet berustend op het bij de dader veronderstelde zedelijk verantwoordelijkheidsbesef. Strafoplegging als vergelding van zedelijke schuld betekent juist een appèl aan dat verantwoordelijkheidsbesef. En ik meen te mogen zeggen, dat de strafrechter bij zijn rechtspraak, gelukkig, herhaaldelijk kan constateren dat dat appèl door de schuldige wordt verstaan, al betekent dit natuurlijk volstrekt niet altijd dat de misdadiger zich nu voortaan steeds van normschennis zal onthouden.

geen straf zonder schuld

Het anders hebben kunnen handelen is dus een volstrekte voorwaarde voor de rechtvaardigheid van strafoplegging. Daarom moet de rechter bij zijn oordeel altijd zeer voorzichtig zijn. Aarzelt hij, dan zal hij zich laten voorlichten door deskundigen, door een psycholoog of psychiater. Niet dat deze deskundigen zouden beschikken over de objectieve waarheid, maar zij kunnen beter dan de rechter beoordelen of er gegronde redenen bestaan om aan te nemen dat de delinquent niet anders heeft gekund. Luidt het oordeel dat voor deze mens anders handelen niet mogelijk was, dan zal de rechter, indien hij het oordeel volgen kan, het niet-toerekeningsvatbaar uitspreken. De dader wordt dan van rechtsvervolging ontslagen. Hem wordt geen straf opgelegd, omdat hem geen verwijt kan treffen, omdat hij geen schuld heeft. Of wel: omdat hij het niet kon helpen.
Nu heeft echter psychologisch en psychiatrisch onderzoek ook aan het licht gebracht, dat er bijzonder grote verschillen bestaan tussen de mensen voor wat betreft de hun gegeven mogelijkheid om anders te handelen. Er zijn lieden die lichamelijk en psychisch zo gezond zijn dat anders handelen voor hen zonder bezwaar mogelijk was. Zij zijn ten volle verantwoordelijk te achten en hen behoort de straf in volle zwaarte te treffen, uiteraard met inachtneming van het equivalentiebeginsel. Maar er zijn ook velen die door allerlei oorzaken minder weerstand kunnen bieden aan de verleiding. Het valt hun moeilijker dan de volkomen psychisch gezonde om zich van normschennis te onthouden. Dit komt des te scherper naar voren naarmate de delicten ernstiger zijn. Bij zeer lichte delicten speelt psychische gezondheid niet zo'n overheersende rol. Ook een psychopaat ziet over het algemeen zeer wel in dat hij bij nacht niet op een onverlichte fiets mag rijden en het zal hem evenmin als de gezonde mens veel moeite kosten om het rijden op een onverlichte fiets na te laten. Hij zal er dus even zwaar voor gestraft mogen worden als de psychisch gezonde. Bij ernstiger delicten zal het de psychopaat veel moeilijker vallen zich van normschennis te onthouden. In die gevallen houdt men rekening met wat de wet noemt de gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke storing van de geestvermogens. Dat hier niet alleen de aanleg maar vooral ook het milieu met de opvoeding een uiterst belangrijke rol spelen is thans wel duidelijk aangetoond. We spreken dan van verminderd toerekeningsvatbaren. In dat geval is de schuld minder groot en zal de straf niet in volle zwaarte mogen worden opgelegd. Straf is immers vergelding van schuld. Straf welke boven de schuld uit gaat is onrechtvaardig. Dergelijke straf zal ook altijd averechts werken want zij overtrekt het bij de dader slechts beperkt aanwezige verantwoordelijkheidsgevoel.

Dat de gemeenschap er goed aan zal doen in gevallen van verminderde toerekeningsvatbaarheid zich te bezinnen op maatregelen naast de strafoplegging, welke de psychische gestoordheid kunnen opheffen, althans verminderen en welke het verantwoordelijkheidsbesef kunnen stimuleren, begint men thans wel in te zien. We staan echter nog maar aan het begin van een weloverwogen sociaal-hygiënische politiek ter bestrijding van de criminaliteit.

strafmaat en strafsoort

Als laatste punt zou ik dan nog iets willen zeggen over de vorm en de grootte van de straf. Men kan mij immers licht tegen voeren: de theorie van objectieve equivalente vereffening van het door de normschennis aan de rechtsorde toegebrachte leed, klinkt heel aardig, maar waar vinden wij de maatstaven om dat leed objectief te waarderen, waarom zou nu juist gevangenisstraf, hechtenis of geldboete een juist equivalent kunnen zijn en aan welke maatstaf meten we de zwaarte van deze straffen? De tegenwerping is zwaarwichtig. En ik moet antwoorden dat we inderdaad geen exacte maatstaven bezitten. Toch is er wel enig richtsnoer. Immers onderlinge waardering van de strafbare feiten blijkt zeer wel mogelijk. Wel niemand zal tegenspreken dat moord ernstiger is dan diefstal en dat diefstal weer ernstiger is dan eenvoudige belediging. Natuurlijk verschilt die waardering naar gelang het cultuurniveau van de maatschappij waarin wij leven, maar een waardering is er en de wetgever heeft zich daar in het strafwetboek zeer conscientieus rekenschap van gegeven. Wat betreft de strafsoort bewijst de geschiedenis van het strafrecht dat het uiterst moeilijk is objectief vergeldend leed te bedenken dat niet boven de gerechte vergelding uitgaat. Slechts langzaam heeft de neiging tot ongebreidelde wraakoefening plaats moeten maken voor objectieve vergelding. In de loop van dit proces zijn tal van vroeger frequent toegepaste straffen te barbaars bevonden. Ik behoef daarvan hier geen voorbeelden te geven. We hebben thans niets anders over dan de vrijheidsstraf en de geldboete en enkele bijkomende straffen, zij het dan dat men naarstig aan het zoeken is naar wat beters en dat bij de economische delicten ook reeds andere straffen mogelijk zijn. Overigens voldoet de geldboete naar ons huidig besef voor bepaalde delicten nog zeer wel. Maar de vrijheidsstraf is de laatste jaren de grote crux.
Wie zelf gedurende ruim drie jaar van zijn vrijheid beroofd is geweest zal dit wellicht wat meer beseffen dan iemand die nooit opgesloten was, ook al verzoorzaakt een door de vijand toegepaste internering oneindig veel minder psychische traumata dan een door de eigen gemeenschap opgelegde gevangenisstraf. In de laatste decennia is men gaan inzien dat de gevangenisstraf veel meer leed betekent dan men vroeger heeft vermoed, niet het minst omdat aan de gevangenisstraf, ook na het ondergaan daarvan, gevolgen verbonden kunnen zijn en meestal ook zijn, welke men niet heeft voorzien en welke bij de vaststelling van de straf ook niet zijn bedoeld. Door deze gevolgen, waarbij we dan ook nog kunnen voegen de psychische traumata door de opsluiting zelve veroorzaakt, traumata waarvan men vroeger geen weet had, zal herhaaldelijk de opgelegde gevangenisstraf de objectieve equivalente vergelding verre overschrijden. Het is dan ook geen wonder dat niet alleen de duur van de opgelegde gevangenisstraf bij vele gerechten een sterke daling vertoont, maar dat ook in zeer vele gevallen waarin vroeger gevangenisstraf zou zijn opgelegd, thans met een geldboete wordt volstaan.
Wat betreft de equivalentie-eis bevinden we ons op een allerneteligst terrein. Vaste maatstaf is hier beslist niet te vinden. Maar toch bestaat er zo iets als een gerechte straf. Het beste bewijs daarvoor is wel dat ook de misdadiger zelf een hem opgelegde straf meestentijds als rechtvaardig accepteert, totdat hij voelt dat de equivalentie-eis wordt overschreden.
'Totdat hij voelt dat de equivalentie-eis wordt overschreden.' Want het is nu eenmaal

zo dat bij het opleggen van een vrijheidsstraf aan een bepaalde mens slechts bij grove benadering valt te voorzien hoeveel leed deze mens daarvan zal ondervinden. Daarvoor zijn onder meer bepalend de persoonlijkheid van de delinquent zelf en het regime waaraan hij wordt onderworpen. Daarom kan gezegd worden dat de vrijheidsstraf als equivalente vergelding van schuld haar concrete en definitieve gestalte eerst kan krijgen tijdens en door de tenuitvoerlegging.

Immers het beroofd zijn van de vrijheid brengt leed mede voor de veroordeelde, leed in velerlei opzicht. Het onttrokken worden aan de dagelijkse vertrouwde omgeving, gescheiden te worden van vrouw en kinderen, ontslag uit de betrekking, onderworpen te zijn aan dwang in het gesticht, dwang welke dikwijls als vernederend gevoeld wordt, zoals het moeten afgeven van preciosa tot vulpen en horloge toe, dwang tot luchten in de 'luchtkooi', dwang tot dikwijls geestdodend werk en na het ontslag het zich terugvinden in een maatschappij die de ontslagen gevangene niet wenst. Al dit leed en nog veel meer is niet a priori te meten of zelfs maar te schatten. Pas tijdens en zelf na de tenuitvoerlegging doet dit leed zich in volle omvang gelden. Men heeft zich daar vroeger nooit erg om bekommerd. Ik meen zelfs dat men onbillijk zou zijn door tegenwoordige maatstaven aan te leggen aan vroegere tijdsomstandigheden. Ik kan mij tenminste niet goed voorstellen dat in deze tijd een openbare executie nog een volksvermaak zou kunnen opleveren. Men was in zeer vele opzichten bepaald minder of anders-geaard sensitief en dat moet ook voor de gevangene hebben gegolden. Hoe dit zij, men is zich toch hoe langer hoe meer bewust geworden welk een onmetelijk leed iemand kan worden aangedaan door de gevangenhouding. En daartegen is men in het geweer gekomen. Daartegen richt zich de reclassering.

de gestrafte als slachtoffer — reclassering

Aanvankelijk immers stelt de reclassering zich vrijwel geen ander doel dan gevangenis- of celbezoek. In Nederland begonnen in 1823 door het Genootschap tot zedelijke verbetering der gevangenen. De zedelijke verbetering stond hier weliswaar op de voorgrond, maar de daaraan ten grondslag liggende gedachte was toch wel dat men de gevangene in zijn geestelijke nood te hulp moest komen. Pas later gaat men onderscheiden tussen geestelijke nood en andere noden. Geestelijke verzorging is voor godsdienstigen bij uitstek het terrein van de geestelijke verzorger, de dominee of de pastoor. Voor de buitenkerkelijken ligt de zaak wat gecompliceerder, of eigenlijk misschien juist minder gecompliceerd, want naar mijn overtuiging is moeilijk een scherpe scheiding te maken tussen geestelijke nood en andere noden, ook al hebben dan de humanistische geestelijke verzorgers een andere taak dan de eigenlijke reclasseerders.
En wat is dan die eigenlijke taak van de reclasseerders tegenwoordig? Naar de wettelijke omschrijving bestaat die taak in het verlenen van hulp en steun terzake van de naleving van de aan de reclassent opgelegde bijzondere voorwaarden. De grote vraag is echter op welke wijze die steun- en hulpverlening behoort te geschieden.
Nu wil het mij voorkomen dat de reclassent die voorwaardelijk is veroordeeld zo goed als de voorwaardelijk in vrijheid gestelde, in ieder geval gedurende de proeftijd nog steeds hun straf bezig zijn te ondergaan. De voorwaardelijke veroordeling en de voorwaardelijke invrijheidstelling kan men zien als een bepaalde vorm van straftenuitvoerlegging. Zoals gedurende de vrijheidsbeneming de vormgeving en de inhoud van de straf geleidelijk geschiedt en groeit, zo zal ook na de invrijheidstelling de opgelegde straf nadere vorm en inhoud verkrijgen.
Het gedurende de proeftijd bestaande of beoogde reclasseringscontact kan men nazorg noemen en door deze nazorg kan ten slotte pas de straf geheel worden afgesloten. Eerst gedurende deze nazorg krijgt de straf haar definitieve gestalte. Daarom

is het reclasseringscontact gedurende de proeftijd van zo bijzondere betekenis. Ik zou bijna zover durven gaan te zeggen dat oplegging van een enigszins langdurige vrijheidsstraf, zonder dat daaraan op enigerlei wijze nazorg wordt verbonden, volledig in strijd is met huidige penitentiaire inzichten. En nu kan de wet wel de hulp- en steunverlening alleen opdragen voor wat betreft de bijzondere voorwaarden, het spreekt welhaast van zelf, dat die hulp- en steunverlening mede ten doel moet hebben de veroordeelde te weerhouden van het plegen van nieuwe delicten.

Hulp en steun heeft de reclassent nodig. En niet in de eerste plaats materiële steun, al zegt dan een Latijns spreekwoord dat men om zich met geestelijke zaken bezig te kunnen houden eerst in leven moet zien te blijven (primum vivere, deinde philosophari). Ik memoreer dit gezegde opzettelijk omdat ons aller ervaring is dat vermoedelijk de meeste reclassenten van de reclassering in de eerste plaats juist materiële hulp verwachten. Hoewel nu de materiële steun zeker, waar mogelijk, niet verwaarloosd mag worden, dient toch de zedelijke of geestelijke steun op de voorgrond te staan. Sedert ongeveer een halve eeuw is de reclassering zich bewust geworden dat — zoals in 1905 Simon van der Aa het uitdrukte — het verlenen van morele steun tot een opzettelijke bemoeiing moet worden verheven. Mij lijkt deze omschrijving nog altijd aanvaardbaar, als we ons maar bewust zijn dat het doel moet zijn 'morele-steunverlening', wat heel iets anders is dan 'moraliseren'. Ik hoop dat wij tegenwoordig allemaal wel weten dat moraliseren waardeloos is. De betrokkene zit meestal met een quasi-begrijpend, onbewogen, bête of wrokkend gezicht te luisteren en denkt bij zich zelf 'klets jij maar'. Dat 'kletsen' zal de reclasseerder in ieder geval moeten trachten te vermijden. Wat hij wel moet doen? Het valt mij moeilijk dit nader te omschrijven, vooral omdat ik nimmer praktische reclasseringsarbeid heb verricht. Ik heb er alleen maar over gelezen en gedacht. Die gedachten zijn waarschijnlijk wel bevrucht door de contacten die ik als rechter met vele delinquenten heb gehad, al zijn die contacten dan meestal zeer kortstondig.
Wat ik voor mij zelf bedacht heb zou ik als volgt willen formuleren: Een reclasseringscontact kan pas dan als volledig geslaagd worden beschouwd wanneer door de relatie is bereikt dat de reclassent een juist besef heeft verkregen van de situatie waarin hij zich bevindt en wanneer hij zich met die situatie heeft verzoend. Eerst dan heeft de opgelegde straf haar volledige gestalte verkregen, maar ook op hetzelfde ogenblik eindigt de straf en heeft de delinquent zijn daad geboet.
Helaas is de geestesgesteldheid van vele delinquenten zodanig dat zij aan een volledig accepteren van de situatie niet toe kunnen komen. Het is dan ook volstrekt niet verwonderlijk dat deze mensen het gevoel hebben dat hun straf nimmer ophoudt. Zij hebben daarin gelijk. Het resultaat is dan veelal een voortdurende vijandige instelling tegenover de rest van de samenleving. Zij staan aan de verkeerde kant. Zij zijn de potentiële en dikwijls ook de feitelijke recidivisten. Men noemt hen ook wel eens de onverbeterlijken.

Ik meen dat de door mij gegeven omschrijving van een geslaagde reclasseringsrelatie heel wel aansluit bij de door Kempe gegeven omschrijving van het doel van de nazorg: 'het stimuleren van de zelfwerkzaamheid van de reclassent en het bieden van zo goed mogelijk aangepaste hulp daarbij, het geheel strekkende tot het verwerkelijken van een zo groot mogelijke mate van innerlijke keuze-vrijheid met betrekking tot het eigen leven, hetgeen inhoudt de verwerkelijking van de slechts op deze basis mogelijke verantwoordelijkheid ten aanzien van de naaste'. Het zou te veel tijd vergen hier uitvoerig het nadere betoog van Kempe te citeren. Ik wil echter alle reclasseerders op het hart drukken dat zij er goed aan zullen doen de desbetreffende bladzijden uit Kempe's boek te lezen en te herlezen (blz. 308 vv.) en in zich op te nemen. Ik wil volstaan met een korte samenvatting zoals Kempe die zelf ongeveer geeft.

De reclasseerder zal de reclassent moeten trachten te stimuleren door het voortdurend geven van belangstelling en genegenheid, zonder in sentimentaliteit te vervallen. De reclasseerder zal altijd zich een oordeel dienen te vormen over de mate van innerlijke vrijheid tot keuze en zelfbepaling, waarover de reclassent geacht mag worden te beschikken. Men zou verkeerd doen als vanzelfsprekend ervan uit te gaan, dat de reclassent zonder meer in staat is de normen van de samenleving in hun volle betekenis te doorleven en na te leven.
Voor het overige is het van het hoogste belang dat men goed begrijpt dat de ontwikkeling van de reclasseringsrelatie volstrekt niet uitsluitend afhangt van de houding van de reclassent. Integendeel de houding van de reclasseerder is voor een goed deel bepalend hoe de reclassent zal reageren. Men zegt wel eens en ook Kempe schrijft het: 'De mens is zoals wij hem tegemoet treden'. Ik geloof niet dat ik dit geheel kan onderschrijven. Ik meen dat ook hier weer zelfoverschatting in schuilt. Maar wel ben ik overtuigd dat de wijze van tegemoettreden van het allergrootste belang is. Veroordelend misprijzend, moraliserend, onverschillig, bazig of hautain tegemoettreden verwekt altijd andere reacties dan een tegemoettreden met belangstelling en genegenheid. Maar dit is uiterst moeilijk. Terecht zegt Kempe dat daartoe de reclasseerder drie eigenschappen moet bezitten en steeds verder dient te ontwikkelen: zelfkennis, zelfinzicht en zelfkritiek. Zware eisen. Maar wie de roeping voelt zijn naaste bij te staan moet en mag ook voldoende zelfkennis hebben om te aanvaarden dat hij mis kan tasten. Dat is niet erg zolang in eerlijkheid naar een eerlijk tegemoettreden wordt gestreefd. Dat een reclasseringsrelatie niet altijd ten volle slaagt kan mede te wijten zijn aan tekortkomingen bij de reclasseerder. Niemand kan en mag dat de reclasseerder kwalijk nemen, wanneer hij naar zijn beste weten en kunnen handelt. Iedereen weet dikwijls voor zich zelf: dat had ik toch niet zó moeten doen; toen had ik dát niet moeten zeggen. Zo zal reclassering nu eenmaal behalve hulp- en steunverlening aan de veroordeelde ook zijn een leerschool voor de reclasseerder.

W. F. C. VAN HATTUM

in gesprek met onze vrijwillige reclasseringsmedewerkers

Vijf regionale reclasseringsconferenties met tussenpozen van twee à drie weken van 26 maart tot en met 14 mei. Dat betekent vier inleiders (de voorzitter van onze landelijke sectie sprak twee maal) en als gevolg daarvan een groot aantal discussievragen. Een volledig verslag zou te veel van het leesgeduld vergen, maar we zullen een poging wagen om de kern van de besprekingen niet voor u verloren te laten gaan. Wat waren de kernpunten en hoe werden deze in wisselwerking tussen vrijwillige medewerkers, deskundige sprekers, beroepskrachten en conferentieleiders met elkaar besproken?

Een algemene opmerking vooraf. Natuurlijk was het besprokene belangrijk, maar van niet minder betekenis was het feit, dat we in vrij groten getale in een dergelijke formatie op vijf plaatsen in ons land elkaar ontmoetten, met elkaar van gedachten wisselden, met elkaar aten en iedere minuut van de beschikbare tijd op zaterdag van 3 tot 8 uur benutten, om daarna weer ieder zijns weegs te gaan naar stad of dorp.

Er werd met animo gediscussieerd – in kleine groepen na de inleiding en voor de broodmaaltijd met daarna de plenaire gedachtenwisseling — maar er werd ook met grote belangstelling geluisterd, bij voorbeeld wanneer inleider en beroepswerkers met

elkaar 'slaags' raakten of elkaar aanvulden vanuit hun veelvuldige ervaring. Op deze wijze was de sfeer op iedere conferentie bijzonder prettig.
Had de opkomst beter kunnen zijn? De vraag stellen is haar min of meer beantwoorden. Er waren in totaal 165 deelnemers waarvan 121 vrijwillige medewerkers en gasten (de laatsten in hoofdzaak reclasseringsambtenaren van het Genootschap). In aanmerking genomen de lage conferentieprijs – met erkentelijkheid zij vermeld dat het Ministerie ruimschoots tegemoet kwam in de kosten – had de deelname nog groter kunnen zijn, maar het offer van de zaterdagavond zal wellicht een rol hebben gespeeld. Zal de vijfdaagse werkweek en dús de vrije zaterdag, met conferenties op de morgen en middag, de oplossing kunnen brengen?

in groningen en amsterdam

De inleiding van prof. Van Hattum, de voorzitter van onze Landelijke Sectie Reclassering, over: 'Straf, vergelding en reclassering', is in extenso als opnemingsartikel in dit blad opgenomen. Zéér in het kort (en dus onvolledig) en kernachtig uitgedrukt bracht de spreker als zijn persoonlijke opvatting vanuit zijn visie als rechter naar voren, dat straf is en blijft: *vergelding van schuld.* Vergelding in de ware betekenis van het woord, waarbij de gedachte aan wraakuitoefening uitgesloten behoort te zijn. In principe blijft de mens – hoe dan ook – zedelijk verantwoordelijk en dus het *verwijt,* van geen rekening te hebben gehouden met de rechten van anderen, gerechtvaardigd. Echter alleen dan straf, indien vaststaat dat de betrokken persoon anders zou hebben *kúnnen* handelen, omdat anders straf onzedelijk is te achten. Er bestaan namelijk voor de mens *keuzemogelijkheden,* waarbij zich echter de moeilijkheid voordoet dat deze voor de mensen verschillend zijn.
We willen het hierbij laten, tenminste waar het de inleiding betreft, die met grote aandacht werd gevolgd. U kunt immers het geheel lezen en we zouden dus hier maar in herhaling moeten treden.

Dat bij de *discussie* de vragen zich vooral toespitsten op het sociale aspect behoeft geen verwondering in deze kring van praktische werkers. Toch was men ook zeer geboeid door de strafrechtelijke opvattingen van de spreker en bewogen ook vele vragen en opmerkingen zich op dit terrein.
Inderdaad is het leed door een veroordeling aan de omgeving (gezin) aangedaan moeilijk te vermijden. Spreker is voorstander van de mogelijkheid tot eventuele *veranderlijkheid* van het vonnis, dan wel een gedeeltelijk onbepaalde strafmaat, waarbij de rechter rekening zou kunnen houden met een optimale strafvoltrekking. In dat geval zou de taak van de rechter eerst met recht na het vonnis beginnen door het volgen van het verloop van de voltrekking.
Niet alleen zijn lange straffen ongunstig, maar er is ook de mening die zegt dat korte straffen onjuist zijn. Het voorstel van de commissie-Pompe om V.I. na een derde van de straftijd mogelijk te maken is door de toenmalige minister niet overgenomen. Een en ander is een ingewikkelde materie. Over de huidige vorm van de gevangenisstraf is spreker niet gelukkig. Hij acht de opvang door de reclassering daarom zo belangrijk.

Met de vraagstellende groep acht spreker het – omwille van de zgn. generale preventie — zwaarder straffen van een recidivist voor hetzelfde feit onjuist. Dit is helaas een erfdeel van 1886. Wel kan er van goed recht sprake zijn om een hogere straf te geven indien een strafbaar feit zich veelvuldig voordoet en in de maatschappij steeds grotere schade blijkt te veroorzaken (bepaalde verkeersdelicten).
Het is inderdaad een moeilijk vraagstuk om bij een veroordeling rekening te houden met de moreel schuldige, die mogelijk achter de schermen blijft. Bij voorbeeld de man die door zijn levenshouding in feite er wellicht onbewust toe medegewerkt

heeft dat zijn vrouw een winkeldiefstal pleegde. Of ouders die hun kind psychisch te kort deden. Hoe is het bewijs te leveren? Hier kan de reclassering belangrijk werk doen. Evenzeer is de vergoeding van immateriële schade (leed) veelal een onmeetbare zaak.
Niet ontkend kan worden dat er iets van waar is dat de sensatie, door een openbare terechtzitting van een geruchtmakende zaak verwekt, de kans heeft de mening van de rechter te beïnvloeden.

Dat de reclassering zich met de straf*maat* zou bemoeien, acht spreker niet juist, maar hij zou het gesprek hierover op prijs stellen. Bij voorbeeld zoals wel eens voorgesteld is, in de vorm van een advies aan de rechter – na de schuldigverklaring – over de strafmaat door een team van deskundigen, waaronder een reclasseringsambtenaar. Meer contact tussen rechter en reclassering acht spreker alleszins gewenst. Vandaar dat hij conferenties als deze toejuicht.
Het vertrouwen dat de rechter in de reclassering stelt baseert hij in het algemeen op de hulp die het voorkomen van recidive mogelijk maakt. Desgevraagd meent spreker dat de reclassering z.i. ook hulp zou kunnen bieden in de strafsituatie, maar hierover wordt nog weinig nagedacht. Al met al een pleidooi voor meer contact om tot gedachtenuitwisseling te komen.
Wanneer we als doel van de reclassering in het kort stellen: de breuk tussen reclassent en de samenleving te herstellen, wordt deze dan niet door gevangenisstraf vergroot? Inderdaad is de situatie thans zo. Spreker verwacht dat de betekenis van de vergeldingsstraf in de toekomst zal verminderen. Anderzijds kan niet ontkend, aldus een tegenwerping, dat er soms meer tucht nodig blijkt. Waar ligt de grens?

Voor een pedagogisch doel van de straf voelt spreker minder. Naast vergelding van schuld als doel van de straf zijn alle andere aspecten als bijkomend te beschouwen. Het pedagogisch aspect voltrekt zich veeleer in het reclasseringscontact.
Zowel op de conferenties in Groningen als in Amsterdam hadden enkele deelnemers moeite met wat zij als tegenstrijdig ervoeren in de opvatting van prof. Van Hattum en meenden zij een nieuw geluid te missen. Wat is nu eigenlijk zijn visie op de ontwikkelingsgang?
Spreker heeft in de eerste plaats zo zuiver mogelijk willen weergeven hoe de situatie nu is en met welke moeilijkheden de consciëntieuze rechter te worstelen heeft. Maar als men hem op de man af vraagt, hoopt hij op een ontwikkeling in analogie met het kinderrecht en met het reageren van de samenleving in de vorm van *maatregelen* in plaats van (vergeldings) straf.
Als spreker zegt dat de reclassering als het ware deelt in de strafsituatie en er zich in menig geval niet van los vermag te maken in het contact met de reclassent, dan doelt spreker op de mogelijkheid, dat de voorwaardelijk veroordeelde (ontslagene) lang niet altijd verzoend is met zijn straf. Er is dan nog niet alles geboet, hij is nog niet van schuld bevrijd. En hierin kan de reclassering helpen. Denk b.v. aan het al eens eerder gelanceerde idee van het 'weder goedmaken'.

in deventer

In Deventer legde drs. Boeken het accent op het sociale contact tussen reclasseerder en reclassent met zijn inleiding over 'Welke moelijkheden kunnen zich in sociaal opzicht voordoen in het contact met reclassenten'. Niet alleen dat de sociale 'rol' van ieder van hen verschillend zal zijn, er is ook verschil in geaardheid. En zo zijn er meer factoren, die het contact tussen mensen beïnvloeden.
Niet alleen dat ieder sociaal contact tussen twee mensen een *eigen* kleur en toon heeft, er is ook geen statische, maar een min of meer dynamische verhouding en dus geen voorspelbaarheid van het 'slagen' van dit contact.

Wat in deze belangrijk mag heten is het *verwachtingsbeeld* dat men wederzijds van elkaar heeft en waarover prof. Kempe in zijn boek uitvoerig schrijft. Zo mogelijk willen we proberen om met de reclassent van 'nazorg-object' tot 'nazorg-subject' te komen. En daarvoor is zelfkennis onzerzijds onontbeerlijk.
Maar dan nog blijft de vraag klemmen: hoe is de visie van de reclassent, hoe *zijn* staan-in-de-wereld? Wat is zijn verwachtingsbeeld?

Aan de hand van enige bord-schetsen maakte de spreker de toehoorders duidelijk hoe wij rekening hebben te houden met de 'belevingswereld' van de ander. Hoe kunnen wij hem helpen zich zelf reëel te ervaren in zijn sociale mogelijkheden. Met een voorbeeld uit de praktijk werd een en ander toegelicht.

In een algemene gedachtenwisseling worden de vragen, door de spreker aan de groepen voorgelegd, en de antwoorden daarop, nog eens onder de loep genomen.

Er is inderdaad sprake van een zekere *dwangpositie* bij een ondertoezichtstelling. Men wil hierbij een onderscheid — niet een scheiding – maken in innerlijke en uiterlijke belemmeringen. Aan dit laatste is in het contact veel te doen. We denken aan de wijze waarop we als reclasseerder tegenover dit toezicht staan en de manier waarop we de ander in allerlei opzicht (uiterlijk) tegemoet kunnen komen, al zullen we niet alle belemmering weg kunnen nemen. Vooral het verschil in de sociale positie zal zo min mogelijk een rol mogen spelen. Bij innerlijke weerstand denken we aan belemmeringen die in de aard van de ander schuilen en waaraan we weinig kunnen doen. Een kwestie van onvermogen van de ander om aan het contact voldoende mede te werken (grote geslotenheid, geestelijke gestoordheid en dgl.). De inleider geeft nog een duidelijk voorbeeld van een situatie waarin het contact alleen tot stand kon komen door een juist begrip voor de typische (uiterlijke) belevingswereld van de reclassent.

Bij de vraag om het contact met de *omgeving* in de ruimste zin – dus niet alleen het gezin — van de reclassent, meent men uit te moeten gaan van de reclassent en als het ware door diens ogen zijn omgeving te zien en eventueel tegemoet te treden. Er komen nogal veel bezwaren, vooral van beroepszijde, tegen het al te spoedig concluderen tot weghalen van een (jonge) reclassent uit zijn omgeving. Daar denken we tegenwoordig wat anders over dan vroeger, al zal het nu ook wel eens noodzakelijk zijn. Beter lijkt ons in zo'n geval om de weerbaarheid van de reclassent tegenover zijn omgeving te versterken en hem (haar) te helpen een eigen positie te bereiken. Dat er vaak veel belang in het contact met de omgeving kan gelegen zijn, daar zijn we het over eens, maar de vraag blijft in iedere afzonderlijke situatie, *hoe* we dit zullen doen.

Wanneer het gaat om de *vorming* van de vrijwilliger tot het werk, bij voorbeeld bij het helpen oplossen van moeilijkheden bij reclassenten ,wil men er allereerst van uitgaan dat men zich zo vrij en onbevangen mogelijk in het contact beweegt als vrijwilliger. Wel wil men problemen met de beroepskrachten bespreken en acht daartoe naast het persoonlijke advies ook groepsbijeenkomsten zeer geschikt, waar men deze problemen al gedachtenwisselend kan verhelderen. Men verwacht dat dit tot een zekere verdieping van inzicht zal kunnen leiden.

Een min of meer zijdelingse vraag van een der deelnemers of de voorwaardelijke veroordeling eigenlijk niet min of meer als een gratiëring is te beschouwen, acht de inleider een belangrijke gedachte te bevatten, die een afzonderlijke bespreking waard zou zijn. Hij wijst op een artikel van de reclasseringsambtenaar Wiersma in het Maandblad voor Berechting en Reclassering (maart 1960), waarin deze o.m. de term: straffend helpen invoert, welke de bovenstaande vraag wel benadert.

in den bosch

Als secretaris van de Reclasseringscommissie bij de Jeugdgevangenis heeft de spreker op de conferentie in Den Bosch, de heer J. E. Verwoerd, de beschikking over een groot arsenaal van ervaringsfeiten met criminele jongeren. Deze groep is vrij aanzienlijk in vergelijking tot de totale groep criminelen, nl. 23,4 pct. En dan gaat het ook nog om ernstige feiten, die deze jonge mensen hebben gepleegd.
Als onderwerp koos de spreker: 'De gezinsachtergronden van criminele jeugd.'
Met een paar voorbeelden van trieste en min of meer 'zielige' situaties, maar waarbij de jongeren niettemin ernstige delicten hebben gepleegd, maakte de spreker duidelijk wat onder affectieve verwaarlozing in het gezin moet worden verstaan. Helaas komt deze vorm van liefde-ontbering veelvuldig voor.
Daarnaast kennen we het begrip van geborgenheidsgemis. De gezinssituatie l ij k t dan uiterlijk niet zo kwaad ,maar in werkelijkheid kan er van een 'pension-gezin' gesproken worden. Doordat er zo weinig tijd door de ouders wordt genomen om *met* hun kinderen te spreken, komen zij al spoedig in de situatie, dat zij, wegens wangedrag van hun kroost, *tot* hen moeten spreken. Ter illustratie gaf spreker een voorbeeld van een gezin, waarvan beide ouders werkten. Ze wilden hun zoon immers een goede opvoeding geven! Maar het ging helaas helemaal mis.
Gaat men na welke jongens aan typische nozem-buitensporigheden hun medewerking verlenen, dan blijken deze veelal uit behoorlijke arbeidersgezinnen te komen. En dan is er nog de groep jeugdigen met een hoog zakgeld (b.v. *f* 25 tot *f* 50 per week). Geen wonder dat het bij werkloosheid dreigt mis te gaan.
Wat te verstaan onder het begrip 'Nozem'? Spreker wijst bij de beschrijving vooral op het zoeken van statusverhoging in hun groep: de baard, de smalle broekspijpen, een grotere bromfiets, veel geld. Hij heeft het voorbeeld van een jongeman die kans zag om in één maand *f* 20.000 er door te jagen.

Enkele cijfers over de resultaten van de jeugdgevangenis sluiten de rij van ervaringsfeiten. Zo bedroeg bij voorbeeld het aantal jongeren dat vanuit de jeugdgevangenis in 1953 met V.I. ging, 120. Gedurende de proeftijd recidiveerde 21 pct. De rest mocht als 'geslaagd' beschouwd worden.
Wat bleek echter bij een onderzoek in 1959? Toen was inmiddels 50 pct. opnieuw met de rechter in aanraking gekomen. Het betrof in dit geval een getal van 300 vonnissen met in totaal 223 jaren gevangenisstraf en 56 geldboeten.
De *vrije-tijdsbesteding* bleek het struikelblok. Naar de indruk van spreker werd hieraan door de reclassering te weinig aandacht besteed.
Wanneer men bedenkt dat het aantal tot jeugdgevangenis veroordeelde jongeren circa 10 pct. van de delinquenten van die leeftijdsgroep bedraagt, dan kunnen we met het reeds eerder genoemde getal van 23,4 pct. berekenen dat het aantal ná hun straftijd toch weer ernstige mislukte jongeren circa 1,2 pct. van de totale criminaliteit bedraagt. Aldus brengen we deze tot nadenken stemmende recidive tot haar ware proportie zonder overigens afbreuk te doen aan de ernst der feiten.

Als discussie-materiaal gaf de spreker de volgende 'stellingen' ter overdenking:

1. Het nozem-probleem is in de eerste plaats een gezinsprobleem!
2. Het ontbreken van een gerichte vrije-tijdsbesteding kan vaak een criminogene factor zijn.
3. De grote welvaart bij de werkende jeugd brengt haar vaak tot onverantwoorde uitgaven, wat crimineel kan werken.
4. De grote uithuizigheid van veel ouders is een verwaarlozende factor van betekenis en maakt de opgroeiende jeugd ook uithuizig met al de daaraan voor haar verbonden gevaren.

5. In het nozem-probleem is een behoorlijke dosis van statuszoeken te bespeuren.

In de discussie komt o.a. de vraag op of het nozemprobleem niet beter een *maatschappelijk* probleem zou kunnen worden genoemd. En wat verstaan we precies onder de nozem?
De spreker verduidelijkt als zijn standpunt dat hij die jongere als nozem zou willen aanduiden, die in de normale situatie van de maatschappij van nu zich niet kan (wil) invoegen. Nu ligt z.i. in het gezin de kiem van de sociale vorming. Daar kán dus een kind tot nozem verworden. Vandaar dat hij het in de eerste plaats als een gezinsprobleem ziet, al valt er ook veel voor de andere opvatting te zeggen.

De gespreksleider meent te mogen stellen dat er een algemeen jeugdprobleem is, dat als cultuurprobleem is aan te duiden. Daarnaast is het nozem-dom de *negatieve* zijde daarvan.
Toch blijft de vraag klemmen of naast de gezinsproblematiek (in het geval van de 'nozems') toch ook de houding van de samenleving in al haar organen niet bijzonder van belang is. Goed begrip zal ons op de goede weg moeten helpen.

Een andere moeilijkheid ondervonden de deelnemers met het begrip van *statuszoeken,* waarover de inleider gesproken had.
In de min of meer gesloten gemeenschappen van vroeger tijden was het zoeken van de status van de mens in de maatschappij geen probleem. De verhoudingen lagen toen vrij duidelijk. Maar met de grotere openheid en verscheidenheid van de verhoudingen van nu ontstaat een vorm van status-zoeken waaraan wij allen min of meer meedoen. Bij de jeugd uit zich dit momenteel veelal in stoer-doen en dan (als puberteitsverschijnsel) in het bijzonder in het overdrevene en in het extreme. De nozem nu is het voorbeeld van het ongeremd afwijken van het normale maatschappelijke patroon, waarmede de volwassenen zich vertrouwd hebben gemaakt.
De gespreksleider wijst nog op het doorbreken van het plattelandspatroon. De boerenzoon heeft nu tijd om te bromfietsen en zijn actieradius is dus veel groter. Dit beïnvloedt zijn status in sterke mate.
Ging men tevoren geregeld naar de kerk, nu het gezin naar de stad verhuisd is doet men dit niet meer. De sociale controle, die vroeger de criminaliteit op het platteland drukte, dreigt te vervallen.
Hier gaat het dus om structuurveranderingen waarvan we ons terdege rekenschap hebben te geven, zeker in het contact met criminele jongeren.

Dat brengt ons bij de knellende vraag: wat heeft de reclassering te doen? Bij voorbeeld met het oog op moeilijke gezinsverhoudingen. Is het juist om de jongere hiervan los te maken?

Opvallend is, aldus de inleider hoezeer de opgesloten jongere ditzelfde gezin pleegt te idealiseren. Met hem praten, hem weerbaar maken zal beter helpen dan verbod. Hij zal zich zijn eigen houding bewust moeten worden.
Helaas wordt er ten tijde van de gevangenschap te weinig contact met het gezin onderhouden. Daar zal de reclassering meer attent op moeten zijn. Zowel voor de jongere als voor het gezin zal de 'toezichthouder' de loods moeten zijn en samen zal te idealiseren. Met hem praten, hem weerbaar maken zal beter helpen dan verbod. Hij zal zich zijn eigen houding bewust moeten worden.

Het horloge maakt ten slotte wreed een einde aan een bijzonder prettige discussiesfeer. Maar we nemen veel denkstof mee en een wat beter begrip van de criminele jongere-van-nu.

in rotterdam

In Rotterdam sprak dr. J. v. d. Grient over 'Vrijheid en onvrijheid in het reclasseringscontact'. Spreker wijst onder meer aan de hand van uitspraken van anderen (Roem, Friedländer) op de vrijheidsbeleving, waarmede wij in de samenleving worstelen. Daarbij gaat het niet om het 'vrij-zijn-van' maar om het 'vrij-zijn-tot'.
Wanneer de jeugdige delinquent sterk wordt beheerst door het lustprincipe en moeilijk spanningen kan verdragen, dan gaat het hem om het vrij-zijn-van. Dit gevoel van onafhankelijkheid komt dan neer op: doen waar je zin in hebt.
Het vrij-zijn-tot, waartoe de mens moet groeien, betekent een uit zich zelf treden, zich openstellen voor de anderen.

Het is een moeilijke opgave voor ons om in dezen als *klankbord* te dienen. En voor de ander (de reclassent) is het moeilijk om te erkennen dat je anders — in de zin van minder — bent dan anderen.
En dan is er de vrees voor het isolement, die centraal is bij de delinquente mens. Soms volgt een wanhoopspoging tot doorbreking van die vrees. Het exhibitioneren is hiervan een voorbeeld te noemen. Maar ook diefstal en inbraak kunnen soms hierdoor verklaard worden.
Volwassen zijn betekent dan: leven zoals het leven tot je komt, ook al is het anders dan je verwacht had.
Bij iedere straf hebben we te maken met een stuk vrijheidsbeneming — niet alleen door gevangenisstraf, maar ook door een geldboete of een voorwaardelijke veroordeling met toezicht, te meer indien hieraan bijzondere voorwaarden zijn gekoppeld. Het betekent in feite een aantasting van fundamentele bezigheden. Spreker wil zich in deze aansluiten bij de gedachte van Wiersma, reclasseringsambtenaar, die spreekt over het 'straffend helpen'.

Spreker komt ten slotte tot de volgende 'stellingen':

1. Vele delinquenten komen maatschappelijk uit een andere wereld dan wij. Er is een demarcatielijn die onder meer geaccentueerd wordt door de 'verklaring omtrent het gedrag'. De reclasseerders staan — zo gezien — aan de fatsoenlijke kant. We spreken, om zo te zeggen niet altijd dezelfde taal.
2. We zullen de ander ten volle moeten aanvaarden en leren kennen in zijn waarde. En daarbij vooral niet altijd klaar staan met een antwoord, want dat is in feite gebrek aan respect voor de ander.

In de discussie meent men dat de spreker een aantal dingen weer eens op scherp gesteld heeft, waar we in de praktijk als reclasseerders voortdurend mee worstelen. Is die taak eigenlijk vaak niet te zwaar voor vrijwilligers? Toch zullen we moeten doorgaan. We zullen moeten durven pionieren. De mogelijkheden in het contact gaan ten slotte niet verder dan de ander en ook wijzelf opbrengen kunnen.
Hulp aan de naaste moet niet verschralen tot vakwerk. Wel moet de vrijwilliger de vaktaal leren verstaan.
Akkoord, dat we naar de ander 'afdalen', maar wat moeten we dan met onze eigen normen? Spreker zegt: lef hebben om ze te behouden, maar eerlijk stellen en begrip tonen.
Inderdaad, een zekere e m a n c i p a t i e van de delinquente mens, in die zin dat men elkaar gaat helpen om inzicht in zich zelf te krijgen en de strijd tegen zijn neigingen aan te binden, zou een grote stap vooruit in de bestrijding van de misdaad kunnen betekenen. Een en ander naar analogie van de A.A. onder de alcoholisten. Maar hoe ons dat voor te stellen?
Wetende dat de spreker alles van het gevangeniswezen afweet, zijn er ook enige

vragen in deze richting. Strekt de vrijheidsberoving, in geval van gevangenisstraf, eigenlijk niet veel verder dan het niet deelhebben aan de samenleving? Inderdaad, maar we kunnen er (nog) niet buiten.

Deze uiterst onvolledige greep uit het discussiemateriaal vermag slechts een summier beeld te geven van een bezinning op de waarde van het contact in het licht van vrijheids- en onvrijheidsbeleving en ontdaan van alle franje van schijnheiligheid en zelfvoldaanheid. Wie zijn wij dat wij dit werk mogen doen?

De aaneenrijging van gedachten en opmerkingen op deze conferentie geuit geven weinig aanleiding tot algemene conclusies. Daarvoor waren de inleidingen, gekozen in overeenstemming met de deskundigheid van de sprekers, onderling te veel uiteenlopend. Maar er lopen toch wel enkele dunne rode draden door het geheel. De vrijwillige medewerkers hebben grote belangstelling voor alles wat met het werk te maken heeft, ook wanneer dat theoretische achtergronden betreft. Maar het moet wel aanhaken bij de praktijk van het werk. En daaraan hebben de inleiders kennelijk voldaan.

Vooral voor de moeite die zij zich hebben getroost om zich 'verstaanbaar' te maken mag een woord van hulde niet achterwege blijven. Maar evenzeer stellen wij de medewerking op prijs van allen — met name ook de beroepskrachten — die zich moeite gaven om de gedachtenwisselingen in zo'n prettige sfeer te doen verlopen.

P. E. HUTTE

15-JARIG BESTAAN

rede, gehouden door C. Uitenbogaard, ter gelegenheid van de viering van het 15-jarig bestaan van humanitas op 21 mei 1960

humanitas!

Mij is gevraagd, jou op deze verjaardag te willen toespreken. Om jou, nu je vijftien jaar geworden bent en de onbezorgde kinderjaren toch wel achter je hebt en de jaren des onderscheids bent genaderd, iets te willen zeggen, wat je met het oog op je verdere ontwikkeling wellicht zal kunnen interesseren. Je bent op een leeftijd gekomen, waarop je je zo zachtjes aan een voorstelling van je toekomst zult gaan vormen. Waar moet het heengaan? Wat zou je in het leven willen bereiken? Ook voor jou geldt ongetwijfeld, dat wat de toekomst je brengen zal, in grote mate van eigen toedoen zal afhangen. Maar ook is zeker, dat de inhoud en de richting van je leven in belangrijke mate door de daarop inwerkende omstandigheden zullen worden bepaald. Wat jij echter ook zult doen of nalaten: zoals ieder jongmens sta ook jij voor de grote opgave, voor alles op eigen manier een goed 'kind van jouw tijd' te worden!

een goed kind van jouw tijd

Wat zou je in dat opzicht van je zelf mogen of willen verwachten? Laat me je het volgende mogen zeggen.
Je bent ter wereld gekomen op een tijdstip, waarop de doeleinden van een harde en langdurige strijd voor een behoorlijk materieel bestaan en de maatschappelijke mondigheid van elk mens in onze samenleving voor een goed deel waren bereikt.
Naarmate die strijd vorderde, was geleidelijk aan wel steeds duidelijker geworden, dat de vrijwaring tegen de armoede en de democratisering van de samenleving niet noodzakelijkerwijs een algemene opbloei van duurzaam levensgeluk onder de mensen tot gevolg hadden. Een hoop, die toch velen hadden gekoesterd.
Men maakte de gevolgtrekking, dat de verkregen sociale waarborgen en rechten voor ieders stoffelijk en geestelijk welzijn wel onmisbare voorwaarden vormden, maar dat deze op zich zelf toch niet voldoende garanties daarvoor konden opleveren. Men zag in, dat deze generaties-vergende strijd voor verbetering van de sociale levensvoorwaarden slechts de zoveelste ronde was in een kennelijk zeer moeizaam zich voltrekkend proces: het emancipatieproces van de mens, i.c. de westerse mens.

Vele eeuwen lang had deze mens, zowel ruimtelijk als geestelijk, binnen de enge grenzen van een kleine samenleving geleefd, die voor alles haar deugd bleek te vinden

in het van geslacht op geslacht overleveren van aloude tradities en onaantastbare geestelijke goederen.
Tot de toen overheersende opvattingen omtrent het leven behoorde de diepgewortelde overtuiging, dat de mens van nature geneigd was tot slechte daden en hij bijgevolg van buitenaf een strenge regulering behoefde, om duivelse dadendrangen te kunnen beteugelen. De met dit van geslacht op geslacht overgeplante zelfwantrouwen behepte mens, kon moeilijk anders doen, dan zijn deugdzaamheid zoeken in gehoorzaamheid aan de geboden en verboden des levens, die door de gemeenschap waren gesteld.
En de tragiek van deze aan zelfverwerping gewende mens was, dat hij juist dóór die zelfafwijzing enerzijds aan een waarachtig beleven van zijn menselijkheid niet toekwam en anderzijds een fundamentele onvrede met zich zelf moest voortbrengen. Aldus schenen de eigen levenservaringen de juistheid van de gestelde leer keer op keer te bevestigen.

Niettemin is, eerst langzaam, op den duur steeds sneller, deze taaie, de mens in zijn wording sterk remmende geestesgesteldheid, toch door nieuwe sociale en geestelijke ontwikkelingen in de laatste 400 à 500 jaar ondermijnd. Een geheel nieuw tijdsgewricht ontstond door een spectaculaire ontwikkeling van wetenschap en techniek. Het door nieuwe levenservaringen tot voortgang geprikkelde denken resulteerde in een andere tijdgeest. Diep ingrijpende veranderingen voltrokken zich in het samenleven. Geesetlijke zowel als ruimtelijke horizonnen verwijdden zich en leidden gaandeweg tot innerlijke en uiterlijke individualisering van de mens.
Nieuwe opvattingen en levensidealen braken baan. De mens ging zich zelf door een andere bril bekijken. Een levensoptimisme ontstond; een positief vertrouwen in de mogelijkheden van het menszijn. Geïmponeerd door zijn respectabele successen bij het doorvorsen van de natuur en door de toenemende technische beheersing van haar krachten ontwikkelde de mens een nieuwe levensverwachting.
Hij ging geloven in de vreugdevolle mogelijkheden van het aardse bestaan. Méér dan dat: hij ging geloven in het vreugdevolle van zich zelf.
Een kwestie van tijd en techniek: en de aarde zou de mens een paradijs zijn. Naarmate de mens verder en verder in de draaikolk van zijn technologische prestaties werd meegezogen verdiepte zich zijn besef voor de zwaarte van zijn worsteling om levensgeluk. De keiharde slagen der werkelijkheid louterden gaandeweg zijn lichtvaardig optimisme en zijn zelfverzekerdheid. Maar bij alle onvoorziene rampspoed en ontnuchtering hield één ding stand: het nieuw verworven geloof in de positieve waarden van het menszijn en in de mogelijkheden om het leven door eigen toedoen beter leefbaar te maken.

Dit geloof werd tot drijfkracht in het bouwen aan een levensorde, waarin een optimaal welzijn voor ieder zo goed mogelijk moest zijn gewaarborgd.

En zo ontstaat er dan als resultante van die nieuwe sociale en geestelijke ontwikkelingen, tegenover die oude, zelfwantrouwende, zijn heil in gehoorzaamheid aan de bestaande levensorde zoekende mens, een nieuw type, met een positief vertrouwen in zijn zelfregulerend vermogen en met een besef voor de noodzaak en de mogelijkheid, door eigen werkzaamheid het levensgeluk voor zich en de ander te bevorderen.

En de betekenis van het onderscheiden van deze beide typen van mens-zijn ligt in het onderkennen van de reële noodzaak, dat dat nieuwe type mens het oude type zal vervangen.

Naarmate namelijk de samenleving haar tegenwoordige gestalte verkrijgt, d.w.z. de

levensverbanden losser worden en de levensnormatiek meer variabel en ook tegenstrijdig, blijkt een voortbestaan van het oude mensentype praktisch niet wel meer mogelijk. De sociale controle op de enkeling die in de vroegere overzichtelijke levensgemeenschap met haar vertrouwde, stabiele gedragspatronen kon functioneren, moest onvermijdelijk in hoge mate te kort schieten in een samenleving, die door haar massale omvang en functionele ingewikkeldheid niet meer persoonlijk kon worden overzien en waarin dan bovendien onderling sterk afwijkende gedragspatronen en denkwaarden het persoonlijk conformeren en controleren dwarsboomde.
Of men wil of niet: de moderne maatschappijvorm stelt ons, ieder van ons, onontkoombaar voor de opgave de verantwoordelijkheid voor zijn leven primair zelf te dragen, zélf onze keuze in de dagelijkse dingen des levens te doen; zélf de zin van ons leven te bepalen.
Uiteraard werkt deze feitelijke toestand tegelijkertijd in niet geringe mate stimulerend om in steeds breder kring de oude, nog voortlevende opvattingen omtrent 's mensen onvermogen tot zelfbepaling door natuurlijke slechtheid opnieuw te doordenken. Het proces van denkvernieuwing is hier momenteel in de samenleving in volle gang en zal nog zeker wel geruime tijd duren. Maar steeds duidelijker wordt van verschillende denkrichtingen uit onderstreept, dat de mens wezenlijk op persoonlijke en sociale zelfregulering is aangelegd en dat zulks derhalve ook principieel als ideaal in de opvoeding en als norm voor de volwassenheid moet gelden. Moderne opvoeding draagt in haar vaandel de eigenheid van het kind en zijn recht op en plicht tot zelfontplooiing en -bestemming tot eigen in aanleg gegeven niveau.
Samenvattend kan alzo gezegd worden dat de historie van de afgelopen 400 jaar een taaie, in hevigheid toenemende worsteling van de mens om zijn sociale en geestelijke zelfstandigwording te zien geeft en dat deze worsteling in onze tijd speciaal onder de druk van het massale, gigantische karakter van onze samenleving zeer acuut geworden is.
De paradox die zich thans aan ons opdringt is, dat, nu wij in sociaal opzicht belangrijke overwinningen hebben geboekt, in geestelijk opzicht een ontreddering ons meer dan ooit bedreigt. In ons zelfgekweekte machtige, onoverzichtelijk geworden, sociale bos, struikelt menig mens keer op keer over de vaak zo moeilijk te vinden geestelijke wortels van de bomen en raakt dan in zijn verwarring de richting kwijt. *Wij staan aan het begin van een tijd, waarin geestelijke zelfstandigheid een bestaansvoorwaarde is.*
De mens is komen te verkeren in een zeer heterogene levenssituatie, waarin vele verschillende sociale en geestelijke verschijnselen zich aan hem voordoen. Hij moet hierbij zelf beslissend kunnen handelen, zelf zijn keuze tussen waardevol en waardeloos, echt en onecht, waar en onwaar, goed en slecht, mooi of lelijk kunnen bepalen. Hij móét in staat zijn zelf zijn richting in de warrigheid van ons moderne leven te vinden.

De huidige mens staat onontkoombaar voor de noodzaak zich zelf te bepalen. *De worsteling van de mens, van elk mens, óm en mét zich zelf blijkt in déze tijd pas góéd begonnen!*

De feiten tonen aan, dat menig thans op zich zelf teruggeworpen mens, aan dit zelf richten en staande houden van zijn leven een harde dobber heeft. Sterke gevoelens van onzekerheid, van levensangst ontwikkelen zich waar hij faalt en veroorzaken neigingen te vluchten, te kwellen of te vernietigen. In verontrustende mate voelen velen zich onvoldoende opgewassen tegen het hanteren van zich zelf in de essentiële menselijke functies: als opvoeder van zijn kinderen, in het huwelijk, als partner in het arbeidsleven, als lid van de samenleving, in het besteden van zijn vrije tijd en ga zo door.

Onze tijd produceert in ontstellende omvang levensmoeilijkheden: van kleine en grote kinderen, van jonge, middelbare en vergrijsde volwassenen.
Een verontrustend manco aan geestelijke weerbaarheid springt uit de feiten van het leven van velen van dag tot dag naar voren . . . En wat blijft nog verborgen?

De moeizame worsteling om zelfstandigwording speelt zich niet meer primair af op het sociale, maar op het innerlijke toneel van de mens. De gevoerde strijd om de sociale leefbaarheid van het bestaan vindt thans zijn hoogst urgente aanvulling en vervolg in de strijd om de innerlijke leefbaarheid ervan.
En het individuele bijstaan bij de oplossing van persoonlijke levensmoeilijkheden, vormt in deze tijd een onmisbare, zeer wezenlijke bijdrage in het historische proces van de kwalitatieve voortgang van de mens.

Vanuit deze gezichtshoek gezien kan de strekking van die hulp bij levensmoeilijkheden tháns geen andere zijn, dan die mens te brengen tot een beter verstaan en hanteren van het eigen leven. Maar precies betekent dat, dat de helper voor de opgave staat de hulpvragende mens aan de hand van diens specifieke levensmoeilijkheden tot een scherper innerlijke fijnhorigheid, tot een zuiverder aanvoelen van eigen levenséchtheid te brengen. En met die levensechtheid bedoel ik niet een onwerkelijke ideale eindtoestand van menselijk zijn, maar een eerlijk zich openstellen voor en een beleven van zich zelf, van eigen góéde en minder goede kanten van het moment. Alleen op basis van die innerlijke bereidheid om echt naar zich zelf te luisteren kan, in relatie met de helper, een definitieve verwerking van eigen moeilijkheden tot stand gebracht worden en zal het eigen zijn naar binnen en naar buiten harmonischer kunnen opbloeien.
Nog iets scherper aangeduid, zal de helper de ander moeten doen ervaren, dat menselijk geluk niet valt of staat met het wél of niét hebben van levensproblemen, maar dat het daarvoor aankomt op wát men met die problematiek doet. Of men ze aanvaardt als een vals geworden snaar, die moet worden gestemd; óf als een nu eenmaal gegeven valse toon van zijn instrument, die door beknotting van het levenslied, niet meer het gehoor behoeft te kwellen; óf dat men geheel en al berust in het valse spel van zijn slecht gestemd instrument.
De waardigheid van de speler zit niet als zodanig in de valsheid van zijn instrument maar in hetgeen hij met die valsheid aanvangt.
Levensechtheid vinden we bij de alcoholist die oprecht met de oplossing van zijn levensprobleem worstelt, ook al zien we hem nog keer op keer struikelen.
Onechtheid bij zijn lotgenoot, die meent dat zijn probleem is opgelost, als een pil hem het drinken belet . . .
Echtheid vinden we mógelijk bij de man in de gevangenis, die u bekent, dat hij tóch geen spijt heeft van zijn misdaad . . .
Onechtheid mógelijk bij de man en de vrouw, die in een echtscheiding de oplossing van hun persoonlijke moeilijkheden menen te hebben bereikt.
Ik zeg nadrukkelijk: mógelijk. Het gaat mij erom te zeggen, dat hier slechts invoelend verstaan van de helper de echtheid of onechtheid van de ander, zijn zelfaanvaarding of zelfontvluchting, kan onderkennen. Voor alles zal de helper zich voor normenstellerij en vooroordeel, voor gemoraliseer en betweterij moeten hoeden. Zijn werkelijk respect voor en toewijding aan de ander zullen dáár moeten zijn, waar die ander innerlijk werkelijk staat, hoe vals die toon hem wellicht ook in de oren klinkt. Zijn taak is primair voor de ander een zuiver klankbord te zijn, zó nodig pas dan voor deze een stemvork.
Alleen zó is de helper in déze tijd in staat zinrijke hulp — en geen lápwerk! — te verlenen, die de ander in staat stelt zich zelf te vinden en beter zich zelf te leren bespelen.

Alleen zó levert het maatschappelijk werk zijn broodnodige bijdrage aan geestelijke zelfrijping van de huidige, primair op zich zelf aangewezen mens.

Humanitas,

jij hebt een innerlijke aanleg meegekregen, die zeer veel goeds belooft voor je toekomst;
ik hoop, dat je erin zult slagen de taaie daadkracht van hen, die als strijders voor sociale rechtvaardigheid en zekerheid je geestelijke voorvaders waren, te evenaren in jouw strijd om de innerlijke leefbaarheid van de mens;
ik verwacht zeker dat de intentie waarmee je je helpende taak wilt verrichten in de samenleving steeds beter zal worden begrepen en dat je worsteling in die samenleving daardoor ook steeds hechter en dieper zal kunnen worden;
bedenk wel dat de produktiviteit, ja, de zin van je werk, zal vallen of staan met de graad van fijngehorigheid en echtheid van je werkers, vrijwilligers of beroepskrachten. Wees je ervan bewust, dat wetenschappelijke kennis en methodische training alleen dan hun grote waarde voor het werk verkrijgen als zij die fijngehorigheid van je werkers scherpen en hun levensechtheid zuiveren.

humanitas!

ten slotte nog dit:
je hebt een mooie voornaam gekregen! Welke titels je daaraan ooit nog zou willen toevoegen of weglaten, bedenk dat je werkelijke kwaliteit ligt in het vervullen van de belofte en opdracht, die in je voornaam schuilgaan.
Ik feliciteer je van harte, ik wens je veel sterkte, veel daadkracht, maar bovenal veel geestkracht toe!

hulp en raad in winschoten

geen gewone voorlichting, maar een gesprekskring

Het is voor Humanitas nogal moeilijk gebleken zich een plaats te veroveren in Winschoten. Voor niemand is het vanzelfsprekend dat wij er zijn en bovendien wordt onze vereniging steeds weer verward met het Humanistisch Verbond. Naast de talloze organisaties op maatschappelijk gebied, die hier werken en die – sommige meer sommige minder — bekend zijn, ziet men ongaarne nog eens een nieuwe vereniging die zich gedeeltelijk weer op hetzelfde terrein beweegt als de reeds langer bestaande instellingen.
Voor enkele verenigingen zijn over ons werk wel eens lezingen gehouden, die toch niet het gewenste resultaat – nl. binding met mensen uit verschillende kringen en begrip voor ons werk en onze bedoelingen – opleverden.
In het algemeen gaat het met de onderlinge verhoudingen tussen verschillende groepen en verenigingen in Winschoten trouwens niet altijd gemakkelijk. Voor een buitenstaander moeilijk te begrijpen stands- en politieke verschillen spelen daarbij soms een rol, ook al is er een eerlijke bereidheid tot samenwerken.
De afgelopen winter heeft de afdeling Winschoten van Humanitas voor het eerst kennisgemaakt met een andere mogelijkheid om de genoemde moeilijkheden te overwinnen. We hebben met een groepje van 12 dames 6 gespreksavonden georganiseerd waarvan mejuffrouw L. Hijmans de leiding had.
De volgende bijzonderheden lijken ons in dit verband vermeldenswaard:

samenstelling van de groep.

Wij zijn uitgegaan van het standpunt dat wij voor het soort werk dat Humanitas wil doen in de eerste plaats interesse en begrip moeten trachten te wekken bij leden van groepen die het dichtst staan bij de mensen die behoefte kunnen hebben aan onze hulp.
Voorts meenden wij deze eerste keer alleen dames uit te moeten nodigen voor deelname aan de gespreksgroep. Om deze twee redenen hebben wij ons allereerst gewend tot de vrouwengroepen van de PvdA en van het NVV, met als resultaat dat 9 leden (deels met bestuursfuncties) zich bereid verklaarden mee te doen. Omdat we de samenstelling van de kring op deze basis — gezien de plaatselijke verhoudingen – te eenzijdig vonden, hebben we het bestuur van de 'Bond van Plattelandsvrouwen' (hier ter plaatse een actieve vereniging met een goede geest, waarvan we een bestuurslid goed kenden) gevraagd om zo mogelijk enkele deelneemsters te leveren. Dit werden twee bestuursleden en later kwam er nog een lid bij, omdat de balans wat erg doorsloeg naar de zijde van de eerste groep. Uiteindelijk bestond de 'gespreks-

kring' dus uit bovengenoemde 12 deelneemsters, mejuffrouw Hijmans en ondergetekende. Twee dames zijn in de loop der tijd afgevallen en 1 ging verhuizen. Het zij nog vermeld dat de deelneemsters tevoren gezegd was dat hun na afloop van de serie avonden niet gevraagd zou worden lid van Humanitas te worden. Het ging ons immers niet om propaganda, maar om het onderlinge contact en meer begrip voor moderne ideeën over hulpverlening.

onderwerpen van de gesprekskring.

Het was de opzet dat uit en tijdens het eerste gesprek de onderwerpen voor de volgende avonden door de dames zelf naar voren zouden worden gebracht.
We hebben dus niet tevoren een programma opgesteld.
De eerste drie avonden hebben wij aan de hand van enkele voorbeelden uit de praktijk ons beziggehouden met de vraag hoe men zijn medemensen die in nood verkeren het beste tegemoet treedt.
Twee 'opgaven' werden op papier aan de groep voorgelegd en met veel onderlinge discussie zo goed mogelijk opgelost. De eerste was een vraag om advies van een personeelsvereniging die met St. Nicolaas 'iets wou doen' voor gezinnen die tot de 'stille armen' gerekend moesten worden.
Bij de tweede ging het om het gesprek met een vrouw, die niets meer met haar man te maken wilde hebben omdat hij wegens een misstap gevangen was genomen.

In de loop van de gesprekken bleek dat men eigenlijk weinig wist van de hulpbiedende instanties in de eigen woonplaats: wat zij deden en hoe zij werkten.
Daarom werd op de derde avond afgesproken dat alle deelneemsters een lijstje zouden trachten te maken van zoveel mogelijk verenigingen en instellingen die zich bezighouden met het verstrekken van geestelijke en materiële hulp in Winschoten en van de meer gespecialiseerde instellingen in de stad Groningen.
Uit deze lijstjes en uit de gegevens die tijdens de gesprekken naar voren kwamen hebben wij op de 4e en 5e bijeenkomst gezamenlijk een tamelijk volledig overzicht kunnen samenstellen.
Het Centraal Bureau van Humanitas was zo vriendelijk deze gegevens te gieten in de vorm van een keurig verzorgd boekje 'Hulp en Raad in Winschoten'. De volledige adressen zijn hierin bij de genoemde instellingen vermeld.
Op veler verzoek werden voor de laatste avond de zo moeilijke onderwerpen 'de ongehuwde moeder' en 'de opvoeding van het opgroeiende meisje' gekozen.

onderlinge verhoudingen.

De eerste bijeenkomst verliep in een sfeer van zoeken en tasten. Er was goede belangstelling voor en actieve deelname aan de onderwerpen die ter tafel kwamen, maar ieder richtte zich sterk tot de gespreksleidster en weinig tot de mede-leden.
De tweede avond bleek reeds direct dat er spanningen in de groep bestonden. Er waren enkele dames die in verzet kwamen tegen de samenstelling van de kring; zij hadden liever gezien dat er b.v. ook dames gevraagd waren van de Nederlandse Vereniging voor Huisvrouwen en van kerkelijke verenigingen. De groep dreigde enigszins in twee groepjes uiteen te vallen, die elkaar wederzijds niet altijd goed 'verstonden'. Hierover hebben we uitgebreid gepraat.
De derde avond kwamen de dames die oorspronkelijk bezwaren gemaakt hadden toch weer, maar door veel ziekte was het groepje toen erg klein. De spanningen bleken geleidelijk te verdwijnen, bij het samen-puzzelen kwam er al een meer ontspannen openheid. Er werd gelachen en geluisterd.
De vierde, vijfde en zesde avond waren bijna alle dames aanwezig en hebben we

zeer geanimeerd gezocht naar genoemde instellingen. Ook tussentijds waren enkelen erop uit geweest om gegevens te verzamelen.
Vooral tijdens de bespreking van de zesde (slot-) bijeenkomst kwam heel duidelijk naar voren dat er al werkende langzaam maar zeker een goede en vertrouwelijke groepssfeer was ontstaan, die de behandeling van de laatste (zeer moeilijke) onderwerpen zeer ten goede kwam.
De na afloop tot mejuffrouw Hijmans gerichte woorden van dank bewezen duidelijk dat de manier waarop de gesprekken zich ontwikkeld hadden de deelneemsters zeer geboeid heeft; diverse dames verzochten haar nog eens terug te komen. Het bestuur van de afdeling Winschoten sluit zich gaarne bij deze lof en dit verzoek aan, en kan zelf zeker een beetje trots zijn op dit experiment.

A. E. J. HEUVINK-BAKKER.

BOEKBESPREKINGEN

maatschappelijk opbouwwerk

verkenningen op het gebied van 'community organization' in nederlandse verhoudingen door mej. j. boer; uitg. sociale bibliotheek, van loghum slaterus, arnhem, 1960

Lang hebben wij in Nederland moeten wachten op een goede publikatie over 'community organization', die als handboek voor de *Nederlandse* praktijk zou kunnen dienen. De in 1957 bij de Sociale Bibliotheek verschenen vertaling van het boek van Murray Ross ('Gemeenschapsorganisatie – grondbeginselen en theorie') bracht belangrijk studiemateriaal gemakkelijker onder het bereik van Nederlandse lezers. Dit boek was echter op de Amerikaanse situatie gebaseerd; voor vele niet-vakmensen was het te theoretisch en bij degenen die er houvast in zochten voor eigen theorie en praktijk in Nederland versterkte het de behoefte aan toetsing en correctie van de Amerikaanse grondslagen van community organization voor de Nederlandse samenleving.

Met vreugde begroeten wij dan ook het boek van een ervaren Nederlandse deskundige op dit gebied.

Dit boek is o.i. in de eerste plaats belangrijk als studiemateriaal voor diegenen, die bij het terrein van het maatschappelijk opbouwwerk (in brede zin) beroepsmatig betrokken zijn, of willen worden. Met name ook voor de opleidingsinstituten. In zijn inleiding beveelt prof. Groenman het echter niet alleen aan voor sociale werkers en sociologen, maar ook voor burgemeesters, verenigingsbestuurders en predikanten. Bij lezing kwam bij ons wel de vraag op of dit laatste ook de bedoeling van de schrijfster is geweest. Er is immers nog te weinig voor Nederland bruikbare literatuur op dit gebied om, terwille van een zekere popularisering, voorbij te kunnen gaan aan fundamentele theoretische vragen omtrent sociale processen en methodieken. Het behandelen van dergelijke vragen in een boek van beperkte omvang (ruim 200 bladzijden) veronderstelt bij de lezer onvermijdelijk bekendheid met een aantal min of meer wetenschappelijke en vak-technische data en begrippen, hoe zorgvuldig men ook onnodig gebruik van vakjargon vermijdt.

Ons inziens heeft de schrijfster terecht bij het zo zuiver mogelijk formuleren van definities en grondslagen geen offers gebracht aan de populariteit.

Wat niet wegneemt, dat grote gedeelten van het boek voor een zeer brede kring van lezers boeiend en belangrijk zijn, speciaal het eerste en het derde hoofdstuk en de uitwerking van een aantal 'punten bij de toepassing van de community organization methodiek' in hoofdstuk IV.

Wat het boek als geheel wat moeilijk maakt is het dooreenlopen van zeer heldere, direct hanteerbare begripsomschrijvingen en richtlijnen enerzijds – en voor ons land vooralsnog controversiële terminologische onderscheidingen en stellingen anderzijds (hier en daar in hoofdstuk II en vooral in hoofdstuk IV). Persoonlijk interesseren deze laatste ons bijzonder, maar wij hadden deze aspecten liever apart — en dan ook gedetailleerder gemotiveerd en uitgewerkt – bij elkaar gebracht gezien, los van het meer 'operationele' gedeelte (om een term van prof. Groenman uit de inleiding te stelen). Maar misschien was dit niet mogelijk en is het juist wel goed dat àlle vraagstukken rondom dit voor ons nog zo vage werkterrein in deze eerste Nederlandse publikatie aan de orde zijn gesteld.
De schrijfster zelf geeft in haar 'verantwoording' duidelijk aan hoe moeilijk het was om uit de verwarde veelheid van begrippen, termen en vage theorieën, tot een werkelijke *'verkenning'* van het terrein te komen. Dat is zeker gelukt. Er zal echter nog veel verdere verkenning en toetsing nodig zijn aan de hand van véél en zéér kritisch bekeken praktijkmateriaal uit het gehele land.

'Community organization' mag geen mode worden, geen magisch middel voor alle kwalen van de samenleving. Evenmin een vlag, waaronder kritiekloos allerlei commissiewerk en organisatie-opzetjes onder het oog van onze maatschappelijke verantwoordelijkheid kunnen doorvaren. Hoe meer wij van proces en methode van de community organization afweten, hoe duidelijker het waarschijnlijk zal worden in welke situaties hun toepassing wèl en in welke deze nièt wenselijk en nuttig kan zijn en aan welke voorwaarden dient te worden voldaan om dit begrip in Nederland een zuivere inhoud te geven.

Mej. Boer geeft voor deze verdere kritische terreinverkenning uitgangspunten en richting aan. Wij zijn haar bijzonder dankbaar voor dit boek en hopen dat er ook in onze kring ernstig aandacht aan zal worden besteed. L. H.

een band voor twee jaargangen

van ons kaderorgaan

Veel lezers van ons blad zullen het op prijs stellen de jaargangen van Humanitas ingebonden te bewaren. Er staat voldoende wetenswaardigs in om later nog eens na te lezen.
Een stapeltje tijdschriften op uw boekenplank staat slordig, maar twaalf kaderorganen gevat in een stevige linnen band, met de naam Humanitas op de achterzijde, zijn een sieraad voor uw boekenkast.
Inbinden is niet nodig. De nummers worden op ingenieuze wijze met een verende stalen naald bevestigd. De enige voorwaarde om de banden aan te kopen en u te leveren is evenwel een voldoende oplage.
Geeft u ons dus per briefkaart op hoeveel banden u wilt bestellen. Een band voor twaalf nummers met vierentwintig stalen naalden kost *f* 2,75.

een wereldgeschiedenis in phoenix pockets!

de pelgrimstocht der mensheid, uitgave w. de haan, zeist,
prijs per deel f 2,95
in vijf deeltjes, elk deel rijk geïllustreerd, 5de druk

Over het eerste deel:

In dit deel geeft prof. dr. D. Cohen, oud-hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam, een boeiend beeld van de Egyptische en voor-Aziatische beschavingen. Een panoramische samenvatting van de brandpunten onzer beschaving: Egypte, Mesopotamië, Palestina, Phoenicië, Klein-Azië en Perzië. Dr. K. Sprey, bekend classicus en auteur van vele geschiedkundige werken, behandelt in dit deel Hellas en Rome; de meer dan tweeduizend jaar van Griekenlands jongste bloeitijd tot het verval van het Romeinse Rijk worden hier op veelzijdige wijze aan ons ontvouwd.

Over het tweede deel:

Weinigen zijn zo bij uitstek deskundig om ons een indruk te geven van de geschiedenis der Middeleeuwen als prof. dr. F. L. Ganshof. In een aantal belangwekkende studies behandelt hij deze voor Europa zo belangrijke periode van ruim tien eeuwen. Dr. H. A. Enno van Gelder, lid van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen en auteur van vele geschiedkundige werken, behandelt in dit deel de tijd van renaissance en humanisme, ontdekkingen en kerkhervormingen: een der meest bewogen perioden van onze geschiedenis, waarin Europa een ongekende bloei van kunsten en wetenschappen beleefde.

ontvangen:

Uitgave van de erven F. Bohn N.V. Haarlem: DUBIEUS VADERSCHAP, een genetisch-juridisch symposion door dr. J. W. Bruin, dr. J. Huizinga, prof. dr. J. J. van Loghem jr., prof. dr. W. A. Mijsberg †, L. E. Nijenhuis, dr. P. J. Waardenburg, mr. H. Winkel.

gevarieerde stof

gezinsverzorging

Op woensdag 20 juli 1960 werd aan de volgende medewerksters van Humanitas het diploma gezinsverzorgster uitgereikt aan: *mejuffrouw E. Kunz,* Brunssum; *mejuffrouw J. Boellen,* Dordrecht; *mejuffrouw J. de Keizer,* Dordrecht; *mejuffrouw E. Loos,* Enschede; *mejuffrouw J. de Jong,* Groningen; *mejuffrouw T. den Hartog,* Rotterdam; *mejuffrouw M. Esselink,* Zwolle; *mejuffrouw A. Spijkerman,* Zwolle.
Wij wensen al deze dames van harte geluk!
Aan mejuffrouw W. Feenstra uit Nijmegen werd, wegens ziekte, een half jaar uitstel verleend.

koningin julianafonds verstrekt voor ruim twee ton subsidies

De Raad van Beheer van het Koningin Juliana Fonds heeft in zijn laatstgehouden vergadering wederom aan een groot aanatl instellingen, welke zich alle op het terrein van het maatschappelijk werk bewegen, subsidies verleend tot een bedrag van in totaal *f* 217.200,–.
Voor het algemeen maatschappelijk werk werd een bedrag van *f* 41.050,– toegewezen; ten behoeve van de justiële kinderbescherming *f* 49.000,–; voor club- en buurthuiswerk *f* 15.650,–; voor algemene jeugdzorg *f* 21.000,–; ten behoeve van de sociale zorg voor zieken *f* 22.500,–; voor de geestelijke volksgezondheid *f* 15.000,–; ten behoeve van de zorg voor mindervaliden *f* 16.700,–; voor opleiding, studie en voorlichting *f* 22.800,–.
Ten slotte kon nog een aantal subsidies voor diverse doeleinden worden verstrekt voor een totaal bedrag van *f* 13.500,–.

uit de statuten:

Artikel 1

De vereniging is genaamd: De Nederlandse Vereniging voor Maatschappelijk Werk 'HUMANITAS' en is gevestigd te Amsterdam.

Artikel 2:

De vereniging stelt zich ten doel het verrichten van maatschappelijk werk in de ruimste zin en staat daarbij open voor allen die behoefte gevoelen aan een tegemoettreden vrij van elke leerstelligheid, waarbij in het bijzonder gedacht wordt aan de buitenkerkelijken. Zij erkent evenwel de noodzaak om zich bij har arbeid te laten leiden door enkele richtinggevende beginselen. Daartoe behort in de eerste plaats het algemeen-Humanistisch beginsel van de eerbiediging van de menselijke persoonlijkreid en de daaruit voortvloeiende erkenning van het recht op en de plicht tot zelfbestemming en zelfontplooiing voor ieder mens, zij het binnen de grenzen door het belang der gemeenschap getrokken.
Daarvan uitgaande, staat zij op het standpunt:

1. dat het maatschappelijk werk behoort te worden gedragen door een in gemeenschapszin wortelend besef van verantwoordelijkheid zowel voor het lot van de naaste als voor het welzijn van de samenleving;
2. dat in de praktijk van het maatschappelijk werk een overwegende plaats behoort te worden toegekend aan het aankweken van verantwoordelijkheidsbesef, niet alleen met betrekking tot de eigen levensvervulling, maar ook ten opzichte van de groepen, waarvan de mens deel uitmaakt;
3. dat het maatschappelijk werk een bijdrage behoort te leveren tot een in alle opzichten gezond maatschappelijk leven.

Zij streeft voorts naar coördinatie van alle maatschappelijk werk en wenst daartoe de samenwerking van instellingen en verenigingen welke op dit terrein werkzaam zijn, te bevorderen, voor zover dit zonder aantasting van het eigen karakter der vereniging mogelijk blijkt.

Verpleegsters- en Ziekenhuiskleding

een

Van Maanen

fabrikaat

Product van ruim een halve eeuw vakmanschap

Fabricage en verkoop:
NAARDERSTRAAT 66
LAREN (N.H.)
Tel. (02953) 5115

Magazijnen:
le HELMERSSTRAAT 167
AMSTERDAM-W.
Tel. (020) 84089

Leveranciers van alle Ziekenhuistextiel